

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kadınlara karşı şiddete ilişkin içtihatlarında adalete eşit erişim

Bu çeviri Avrupa Birliği
ortaklığıyla finanse edilmiştir

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

**Avrupa İnsan Hakları
Mahkemesinin
kadınlara karşı
şiddete ilişkin
içtihatlarında adalete
eşit erişim**

Yayının orijinal başlığı:

Equal Access to Justice in the Case-Law on Violence Against Women Before the European Court of Human Rights

Bu çeviri Avrupa Birliği ile Avrupa Konseyi Ortak Projesinin fonları kullanılarak hazırlanmıştır. Burada ifade edilen görüşler hiçbir şekilde Avrupa Birliği'nin resmi görüşünü yansıtmamaktadır.

Metnin bütünlüğünün korunması, yapılan alıntının bağlam dışı kullanılmaması, eksik bilgi verilmemesi veya metnin niteliği, kapsamı veya bağlamı açısından okuyucunun yanlış yönlendirilmemesi kaydıyla ve ticari amaca yönelik olarak kullanılmaması şartıyla (500 kelimeye kadar) alıntı yapılabilir. Kaynak metin "© Avrupa Konseyi, 2022" ibaresi ile birlikte mutlaka belirtilmelidir. Belgenin tamamının ya da belirli kısımlarının çoğaltılması/çevirisi ile ilgili diğer her türlü talep için Avrupa Konseyi İletişim Müdürlüğü ile irtibata geçilmelidir (F-67075 Strasbourg Cedex veya publishing@coe.int).

Bu belge ile ilgili diğer yazışmalar için Demokrasi Genel Müdürlüğü; Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bölümü ile irtibata geçilmelidir.

Gender Equality Division
Agora Building, Avenue de l'Europe
F-67075 Strasbourg Cedex, France
Tel: +33 (0)3 88 41 20 00
E-posta: gender.equality@coe.int

© Avrupa Konseyi, Nisan 2022. Tüm hakları saklıdır. Lisans sahibi belirli koşullar altında Avrupa Birliği'dir.

Araştırma Bölümü tarafından hazırlanan rapor, Mahkeme için bağlayıcı değildir. Haziran 2015'e kadar olan Mahkeme içtihadını (karara bağlanmış ve derdest davalar) içerir.

Rapor şu adresten indirilebilir: www.echr.coe.int (Case-law – Case-law analysis – Case-law research reports).

Kapak tasarımı: ©Avrupa Konseyi, Belgeler ve Yayınlar Yapım Bölümü (SPDP)

Sayfa düzeni: ©Avrupa Konseyi, Belgeler ve Yayınlar Yapım Bölümü (SPDP), FRAME A.Ş.

Kapak fotoğrafı: Shutterstock

İçindekiler

GİRİŞ	5
I. KORUYUCU OPERASYONEL ÖNLEMLER	8
II. YARGI YOLLARINA ERİŞİM	16
III. YARGI YOLLARININ NİTELİĞİ	18
IV. AYRIMCILIK YAPMAMA İLKESİ	19
V. KAPSAMLI VE ETKİN SORUŞTURMA	23
VI. İVEDİLİK	28
VII. BAŞVURUCUNUN KİŞİSEL BÜTÜNLÜĞÜNE SAYGI	29
SONUÇ	31
SEÇMELİ KAYNAKÇA	33

Giriş¹

1. Kadın ile erkek arasındaki eşitsiz güç dengesinin en aşkar dışavurumu; hem bir insan hakkı ihlali hem de toplumsal cinsiyet eşitliği engeli olan kadına karşı şiddettir.² Kadınlara kadın oldukları için yöneltilen şiddet, özellikle şiddete uğrayan kadınları savunmasız bir durumda bırakan cinsiyetçi bir toplumsal yapının ayrılmaz bir parçasını oluşturur. Bu tür şiddetin yaygın olarak cezasız bırakılması ve yetersiz devlet tepkileri – genellikle toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin ataerkil rollere dayalıdır – şiddet kadın mağdurların birçoğunu korumasız bırakır ve adalete başvurmalarını engeller.³
2. Bu makale, tecavüz, ev içi şiddet veya diğer kötü muamele mağdurlarının Avrupa Konseyine üye devletlerin ilgili yerel sistemlerinde korunma ve adalet talep etme çabalarında karşılaştıkları engelleri belirlemek amacıyla Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin (bundan böyle Mahkeme olarak anılacaktır) kadınlara yönelik şiddete ilişkin içtihadını incelemektedir. Bu engeller, şiddete uğrayan kadınları, travmanın, güçsüzlük duygularının ve ikincil mağduriyetin bireysel sonuçlarını önlemek için güçlendirmek, caydırmak ve bir bütün olarak toplumu, kolluk kuvvetleri de dâhil olmak üzere, toplu olarak kadınların ezilmesine varan ilkel tutumları geride bırakmaya yönelik olarak teşvik etmek çok önemli olan adalete ayırıcı olmayan ve etkili erişimi engellemektedir.

¹Yazar, bu raporun hazırlanmasındaki paha biçilmez yardımları için Yargıç Helen Keller'a şükranlarını sunar.

²Avrupa Konseyi, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Stratejisi 2014-2017, Strasbourg 2014, sayfa 5.

³Avrupa Konseyi, Özet: Kadına Yönelik Şiddet Ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi Ve Bunlarla Mücadeleye Yönelik Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi), sayfa 1.

3. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (bundan böyle Sözleşme olarak anılacaktır) Madde 14'deki ayrımcılık yasağına ilişkin ana hükmü cinsiyet de dahil olmak üzere "*Sözleşmede tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma herhangi başka bir duruma dayalı hiçbir ayrımcılık gözetilmeksizin sağlanmalıdır*" şeklinde beyan eder.⁴ Kadına yönelik şiddetin, cinsiyet ayrımcılığı açısından oldukça mantıklı bir şekilde ele alınabilecek bir alanı temsil ettiği varsayılabilirse de, 14. Madde Mahkeme önündeki ilgili davalarda yalnızca ufak bir rol oynamıştır. Bu, kısmen, başvuru sahiplerinin eşitsizlik konusunu gündeme getirmemeyi tercih etmeleri veya bunu haklı bir şekilde ileri sürememeleri ile açıklanmaktadır. Genel olarak, 14. Madde kapsamında açılan başarılı davalar doğrudan ayrımcılığı içerir ve bir başvuru sahibinin dolaylı ayrımcılığı savunması daha zordur, ancak bu kadına yönelik şiddet bağlamında gereklidir.⁵ Mahkemenin bir başvuruyu incelediği olağan sıra nedeniyle, iddianın Sözleşme'nin diğer maddi hakları altında kapsamlı bir şekilde ele alınmasından sonra, Mahkemenin Sözleşme'nin 14. maddesi kapsamında ayrı bir meselenin ortaya çıkmadığına karar vermesi oldukça tipiktir. Ayrıca bazı yorumcular, Mahkemeyi 14. madde kapsamındaki bir iddiayı incelerken izlediği katı testin⁶, cinsiyet ayrımcılığı davaları için pek uygun olmadığını belirterek suçlamaktadır.⁷

⁴Bağımsız bir ayrımcılık yasağı, Protokol 12'nin "hukukten temin edilmiş tüm haklardan yararlanma hiçbir ayrımcılık yapılmadan sağlanır" beyanında bulunan 1. Madde kapsamındadır. Ancak Protokol 12, sadece Avrupa Konseyi'nin onu şimdiye kadar onaylamış olan onsekiz üye devleti arasında karşılıklı uygulanır. Dolayısıyla Protokol, Mahkeme tarafından sadece birkaç davada uygulanmıştır. Bakınız, örneğin Zornić/Bosna Hersek, No. 3681/06, 15 Temmuz 2014 ve Sejdić and Finci/Bosna Hersek [GC], nos. 27996/06 ile 34836/06, ECHR 2009.

⁵R.J.A. McQuigg, Uluslararası İnsan Hakları Hukuku ve Ev İçi Şiddet, Routledge 2013, sayfa 51.

⁶14. Madde bağımsız olarak değil, yalnızca söz konusu olgular bu hakların kapsamına girdiğinde diğer Sözleşme haklarıyla bağlantılı olarak ileri sürülebilir. Mahkeme'nin yerleşik içtihadına göre, 14. Madde, söz konusu muamele için makul ve nesnel bir gerekçe olmadıkça, benzer durumlarda bireylere farklı muameleyi ve önemli ölçüde farklı durumlarda bireylere eşit muameleyi yasaklamaktadır.

⁷Bakınız, f.ex., I. Radacic, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği İçtihadı, (2008) 19 EJIL 841, 850, cinsiyet farklılığının önemsiz olduğu varsayımından ziyade, toplumsal cinsiyet eşitliğinin, kadına yönelik ayrımcılığın kabulünden yola çıkacak "dezavantaj yaklaşımı"nın uygulanmasını savunmaktadır. Böyle bir yaklaşım, Mahkeme'nin siyasi şartlara ve cinsiyetler arasındaki güç ilişkilerine daha fazla dikkat etmesini gerektirecektir.

4. Sözleşme'nin 14. Maddesi yerine, adalete erişim alanında sorunları ortaya koyan kadına karşı şiddet davalarının büyük çoğunluğu, Sözleşme'nin Madde 2 (yaşam hakkı), Madde 3 (işkence yasağı), Madde 4 (kölelik ve zorla çalıştırma yasağı) ile Madde 8 (özel ve aile hayatına saygı hakkı) kapsamındaki usuli ve mutlak yükümlüklere bağlı olmaktadır.⁸ Ancak, Mahkemenin bu maddelerdeki gerekçesinden toplumsal cinsiyet eşitliğinin yönleri de çıkarılabilir. Bunun nedeni, şiddetin cinsiyete özgü olması, cinsel karakteri veya yetkililerin kötü muameleye cinsiyetçi tepkisi olabilir - tüm faktörler erkeklerin kadınlar üzerindeki egemenliğini gösteren faktörlerdir. Bu müdahalenin adalete erişime odaklandığı göz önüne alındığında, aşağıda sunulan içtihat seçilmiştir ve sadece bu yönü akılda tutularak analiz edilecektir.

⁸ Özellikle bu maddelerdeki usuli yükümlülüklerin gelişimi, geleneksel usuli haklar olan 6 (adil yargılanma hakkı) ve 13. (etkili başvuru hakkı) maddelerinin Mahkeme tarafından sadece nadiren şiddete uğrayan kadınların davalarına ilişkin olarak talep edilmesi ve/veya incelenmesi sonucuna neden olur.

I. Koruyucu Operasyonel Önlemler

1. Kadına yönelik şiddet bağlamında adalete erişim, vuku bulan bakış açısından bakıldığında, şiddete maruz kalan kadına kötü muamele için nasıl bir hukuki çözüm yolu sağlanacağına ilişkin değerlendirmelerle sınırlı değildir. Örneğin, ev içi şiddet olayları yerel yetkililere bildirildiğinde, bu bilgi daha fazla zararı önlemeye uygun koruyucu önlemler alma zorunluluğunu tetikler. Sözleşmenin tarafları üzerindeki bireylerin haklarını başkalarının eylemlerinden koruyarak Sözleşme haklarını korumaya yönelik pozitif yükümlülüklerin varlığı, 1985 yılında 16 yaşındaki zihinsel engelli bir kızın zihinsel özürlü çocukların evindeki tecavüzüne ilişkin *X ve Y / Hollanda*⁹ davasında olduğu kadar erken bir tarihte kabul edilmişti. Ev içi şiddetle ilgili olarak Mahkeme tarafından esastan ele alınan ilk dava olan, *Kontrová - Slovakya*¹⁰ davasında, tek taraflı¹¹ koruma önlemlerinin getirilmesine yönelik böylesi bir pozitif yükümlülüğü daha ayrıntılı olarak ele alma fırsatı sağlamıştır. Başvurucu, kocasını önceki gün kendisine saldırmakla ve elektrik kablosuyla dövmekle suçlayarak kocası aleyhinde yerel polisler suç duyurusunda bulundu. Bir travma uzmanı tarafından, yaralanmalarının onu yedi güne kadar işten alıkoyacağını belirten bir tıbbi rapor sundu. Başvurucu ayrıca, kocası tarafından uzun bir fiziksel ve psikolojik taciz geçmişi olduğunu belirtti. Yaklaşık iki hafta sonra, başvurucu ve kocası birlikte polise yapılan suç duyurusunu geri çekmeye çalışmışlardır. Bir polis memuru onlara, kovuşturmadan kaçınmak için, bildirilen olaydan sonra başvurunun altı günden fazla bir süredir iş göremez durumda olmadığını gösteren bir tıbbi rapor sunmaları gerektiğini tavsiye etmiştir. Başvurucu böyle bir rapor sunmuş ve davadan sorumlu görevli, meselenin artık Kabahatler Kanunu kapsamında ele alınacağına göre, davada başka bir işlem yapılmamasına karar vermiştir. Takip eden haftalarda, başvurucu tarafından açılan birkaç hesap, yerel polisin acil servisine başvurunun kocasının bir pompalı tüfek taşıdığını ve kendisini ve çocukları öldürmekle tehdit ettiğini bildirmiştir. Polis, evi ziyaret etmesi için bir polis devriyesi ayarlamış, ancak başvurunun kocasının, onlar gelmeden önce olay yerinden ayrıldığını tespit etmiştir. Ertesi gün, başvurunun kocası iki çocuğunu ve kendisini vurmuştur.

⁹X ve Y/Hollanda, 26 Mart 1985, § 23, Seri A No. 91.

¹⁰Kontrová/Slovakya, No. 7510/04, 31 Mayıs 2007.

¹¹Kontrová davasından önce Mahkemenin ev içi şiddetle ilgili tek bir kabul edilebilir davası olmuştur ki o da Myszk/Polonya, No. 7510/04, 24 Eylül 2007 davasıdır.

2. Başvurucu, Mahkeme önünde Devletin iki çocuğunun hayatını korumadığından şikâyet etmiş ve Sözleşme'nin 2. Maddesinin ihlal edildiğini iddia etmiştir. Modern toplumları denetlemenin zorluklarını, insan davranışının öngörülemezliğini ve öncelikler ve kaynaklar açısından yapılması gereken operasyonel seçimleri dikkate alan Mahkeme, yetkililerin başka bir kişinin suç teşkil eden fiillerinden dolayı hayatı tehlikede olan bir bireyi korumak için önleyici operasyonel tedbirler alma konusundaki pozitif yükümlülüğünün kapsamını yetkililere imkânsız veya orantısız bir yük getirmeyecek şekilde yorumlanma yükümlülüğü olarak yinelemiştir.¹² Yaşama yönelik her iddia edilen risk, yetkililerin bu riskin gerçekleşmesini önlemek için operasyonel önlemler alması için bir Sözleşme gerekliliğini gerektiremez. Pozitif bir yükümlülüğün ortaya çıkması için, yetkililerin, kimliği belirli bir kişinin yaşamına yönelik üçüncü bir kişinin cezai fiillerinden kaynaklanan “gerçek ve yakın bir riskin” varlığını “bildikleri veya bilmeleri gerektiği”nin ve makul bir şekilde değerlendirildiğinde bu riskten kaçınmak için beklenebilecek tedbirleri yetkileri dâhilinde almadıklarının tespit edilmesi gerekir.¹³ Bu bağlamda ortaya çıkan bir zorluk, ev içi şiddetin kapalı kapılar ardında, mağdurların çoğu zaman bildirmekten çok korktukları veya utandıkları “görünmeyen” bir suç olarak gerçekleşmesidir.¹⁴
3. Mahkeme, yaşam ve sağlık gibi temel hak ve özgürlüklerin korunmasına hizmet etmenin polisin temel görevlerinden biri olduğunu kaydetti. Başvurucunun ailesindeki durum, yerel polis teşkilatı tarafından, başvurucunun eşinin son eyleminin yapılmasından önceki haftalarda kendisi ve akrabaları ile yapılan çeşitli görüşmelerden öğrenilmiştir. Başvurucunun durumuna yanıt olarak, polisin elinde bir dizi özel yükümlülük vardı.¹⁵ Ancak, yerel mahkemeler tarafından ortaya konulduğu üzere, polis bu yükümlülüklerle uyulmasını sağlayamamıştır. Aksine, olaya karışan görevlilerden biri, başvurucuya ve kocasına, suç duyurusunu başka bir işlem gerektirmeyen hafif bir suç olarak görülebilecek şekilde değiştirmelerinde yardımcı olmuştur. Bu başarısızlıkların doğrudan sonucu, başvurucunun çocuklarının Sözleşmenin 2. Maddesine aykırı olarak ölümüydü.¹⁶ Başvurucunun kendisinin maruz kaldığı istismar doğrudan ele alınmamıştır.

¹²Bu yaklaşım Mahkeme tarafından Osman/Birleşik Krallık davasında geliştirilmiştir, 28 Ekim 1998, Bölüm 115, Hükümler ve Kararlar Raporları 1998VIII.

¹³Kontrová, yukarıda atıfta bulunulmuştur, sayfa 50.

¹⁴R.J.A. McQuigg, Avrupa Konseyi Kadına Yönelik Şiddet Sözleşmesi'nin ev içi şiddetle ilgili olarak ne gibi bir potansiyeli vardır.(2012) 16 IJHR 947, 957.

¹⁵Bunlar, diğerlerinin yanı sıra, başvuranın suç duyurusunun kabul edilmesi ve usulüne uygun olarak kaydedilmesini; başvuranın eşine karşı derhal bir ceza soruşturması ve cezai takibat başlatmayı; acil durum aramalarının uygun bir kaydını tutmak ve durumun bir sonraki vardiyasına bilgilendirme yapmayı ve başvuranın eşinin elinde pompalı tüfek bulunduğu ve bununla şiddetli tehditler savurduğu iddiası hakkında işlem yapılmasını içermiştir.

¹⁶Kontrová, yukarıda bahsedilen, Bölümler 51-55

4. *Kontrová davası*, ev içi şiddet mağduru kadınların savunmasızlığını çok iyi göstermektedir. Ciddi ev içi şiddet vakalarının bildirilmesi yeterli sonuçlara yol açmadığında, yardım umutsuzca geç gelebilir. Dava, Sözleşme'nin 14. Maddesi kapsamında açılmamış olsa da, adalete erişimde eşitlik meselelerini gündeme getirmektedir. Bu, örneğin, bilinen bir kötü muamele olayları zincirinde iddia edilen bir ev içi şiddet vakasının, aşağı düzeye indirmenin failin kendisinin iradesiyle gerçekleştirilmiş olmasına rağmen, hafif bir suç olarak muamele görmesi gerçeğini içerir.
5. Yerel makamlar tarafından koruyucu tedbir taleplerine yol açan ev içi şiddet vakaları da tipik olarak, Sözleşme'nin 8. Maddesi kapsamında şiddete uğrayan kadının özel ve aile hayatına saygı hakkının ihlali bağlamında Mahkeme önüne getirilmiştir. *Bevacqua ile S./Bulgaristan*¹⁷ davasında, örneğin, başvurucular, Bulgar makamlarının, ilk başvurucuyu eski kocasının şiddet içeren davranışlarından ve ilk başvurucunun küçük oğlu olan ikinci başvurucuya ilişkin aşırı uzun gözaltı sürelerinden koruma konusunda özel ve aile hayatlarına saygı gösterilmesini sağlayamadıklarını iddia etmişlerdir. Mahkeme, başvurucuları ve hepsinden önemlisi ikinci başvurucunun sağlığını olumsuz yönde etkileyen bir durumda, yerel mahkemelerin gecikmeksizin geçici gözaltı tedbirleri almamasının ve aynı dönemde ilk başvurucunun eski kocasının davranışlarına tepki olarak yetkililer tarafından yeterli tedbirlerin alınmamış olmasının katlanmış etkileri göz önüne alındığında, Sözleşmenin 8. Maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir. Mahkeme'ye göre bu, Devletin 8. Madde kapsamındaki özel ve aile hayatlarına saygıyı güvence altına alma konusundaki pozitif yükümlülüklerine aykırı olarak, başvuruculara yardım edilmemesi anlamına geliyordu. Mahkeme özellikle, uyuşmazlığın “özel bir mesele” olarak değerlendirilmesinin, yetkililerin başvurucuların aile hayatlarını koruma yükümlülüğüyle bağdaşmadığını vurgulamıştır.¹⁸ *Bevacqua ve S.* davası katı yargılama kurallarının ev içi şiddete uğrayanların adalete erişimini nasıl engelleyebileceğini göstermektedir.¹⁹ Bunun yerine, ulusal makamlar esnek bir şekilde ve gerekirse en acil şekilde hareket etmek için gerekli araçlara sahip olmalıdır. Dava, Mahkemenin ilk kez, ev içi şiddet yoluyla maruz kalınan fiili istismar konusunda Sözleşme'nin 8. Maddesinin ihlal edildiğine karar vermesi bakımından da önemlidir.

¹⁷Bevacqua ile S./Bulgaristan, No. 71127/01, 12 Haziran 2008.

¹⁸Adı geçen eser. Bölümler 83-84.

¹⁹Ayrıca karşılaştırınız E.S. ve diğerleri/Slovakya, No. 8227/04, Bölüm 43, 15 Eylül 2009, Başvuranın, boşanması kesinleşene kadar, tacizci kocasıyla ortak kiracılığını ayırmak için başvuracak durumda olmadığı durumda. Aynı zamanda, ortak kiracılık, yerel makamların, başvuranın kocasının ortak evden taşınmasını emreden bir ihtiyati tedbir kararı vermesini de engellemiştir.

6. *Opuz/Türkiye*²⁰ davasında Mahkeme, şiddete uğrayan kadınların şikâyetlerini geri çekmesinin ardından, yetkililerin şiddet uygulayan kocaya karşı cezai takibe almamakta haklı olup olmadığı konusunu Sözleşme'nin 2. Maddesi kapsamında ele almıştır. Başvurucunun annesi, başvurucunun aile konutu aidatını ödemesine yardım etmeye çalışırken, başvurucunun kocası tarafından vurularak öldürüldü. Vurulmadan önceki yıllarda, koca, hem başvurucuyu hem de annesini bir dizi şiddetli saldırıya maruz bırakmıştır; bunlardan bazıları, doktorların hayati tehlike olarak kabul ettiği yaralanmalarla sonuçlanmıştır. Olaylar ve kadınların hayatlarından duydukları korku defalarca yetkililerin dikkatine sunuldu. Kocaya karşı ölüm tehdidi, ciddi saldırı ve adam öldürmeye teşebbüs de dâhil olmak üzere bir dizi suçtan ceza davası açılmış olmasına rağmen, en aziki durumda, iddiaya göre başvurucunun kocasının baskısı altında, kadınların şikâyetlerini geri çekmelerinin ardından davalar durdurulmuştur. Yaralanmaların ciddiyetine rağmen, koca, hafif ceza aldığı olaylardan sadece ikisinden suçlu bulundu. Kocanın namusunu korumak için yaptığını söylediği bir eylem olan başvurucunun annesini ölümcül şekilde vurmasından dolayı cinayetten hüküm giymiş ve müebbet hapis cezasına çarptırılmıştır. Bununla birlikte, temyiz başvurusu beklenirken serbest bırakıldı ve yetkililerin korumasını talep eden başvurucuya yönelik tehditlerini yeniledi. Yedi ay sonraya kadar değildi ki Mahkemeden gelen bir bilgi talebinin ardından, onu korumak için önlemler alınmıştır.
7. Mahkeme, Avrupa Konseyinin diğer üye devletlerindeki uygulamanın, suç ne kadar ciddi veya başka suçların oluşma riski ne kadar yüksek olursa, mağdurun şikâyetini geri çektiği durumlarda bile kovuşturmanın kamu yararına devam etme olasılığının o kadar yüksek olduğunu gösterdiğini tespit etmiştir. Bir kovuşturma başlatılıp başlatılmayacağına karar verilirken çeşitli faktörler dikkate alınacaktı. Bunlar, suçla (ciddiliği, şiddete uğrayan kadının yaralanmasının doğası, silah kullanımı, planlama), şiddet uyguladığı iddia edilen kişinin (sabıkası, yeniden suç işleme riski, geçmiş şiddet geçmişi), şiddete uğrayan kadın ve şiddete uğrama riski taşıyanlarla (sağlık ve güvenliklerine yönelik herhangi bir risk, çocuklar üzerindeki herhangi bir etki, saldırıdan bu yana başka tehditlerin varlığı) ve şiddet uyguladığı iddia edilen kişi ile şiddete uğrayan kadın arasındaki ilişki (geçmiş ve mevcut durum ve şiddete uğrayan kadının isteklerine karşı kovuşturma başlatmanın etkileri) ile ilgilidir. *Opuz* davasında, şiddete ve öldürücü silah kullanımına rağmen, yetkililer "*aile meselesi*" olarak algıladıkları şeye müdahale etmekten kaçınmak için koca aleyhindeki davaları defalarca düşürmüş ve ölüm tehditleri konusunda bilgilendirilmelerine rağmen şikâyetlerin geri çekilmesinin ardındaki saikleri dikkate almamış gibi görünmektedir. Mahkeme, yetkililerin, kocanın annenin hayatına yönelik yakın tehdidini değerlendirmedeğini gözlemlemiştir. Ev içi şiddet vakalarında faillerin

²⁰ *Opuz v. Türkiye*, No. 33401/02, ECHR 2009.

hakları, şiddete maruz kalan kadınların yaşam, beden ve ruh bütünlük haklarının önüne geçemez. Son olarak, Mahkeme yetkililerin ilgili mevzuat kapsamında koruyucu tedbirler alabileceklerini veya kocanın başvurusunun annesiyle temasa geçmesini, onunla iletişim kurmasını veya ona yaklaşmasını veya korunan alanlara girmesini yasaklayan bir tedbir kararı çıkarabileceğini kaydetmiştir. Başvurucunun davasında uygulandığı şekliyle ceza adaleti sistemi, yeterli bir caydırıcılık işlevi görmemiştir. Durum yetkililerin dikkatine sunulduktan sonra, şiddete maruz kalan kadınların fiziksel bütünlüğe yönelik tehditlerin gerçekleştirilmesini önlemek için yeterli önlemleri almamalarına ilişkin şiddete uğrayan kadının tutumuna güvenme hakkına sahip değildiler. Özetle, gerekli özeni göstermemişler ve bu nedenle Sözleşme'nin 2. Maddesi kapsamında başvurusunun annesinin yaşam hakkını korumaya yönelik pozitif yükümlülüklerini yerine getirememişlerdir.

8. Sözleşme'nin 3. Maddesi uyarınca, Mahkeme, suçların ağırlığı karşısında, yetkililerin kocanın eylemlerine verdiği yanıtın açıkça yetersiz olduğuna hükmetmiştir. Yargı kararlarının kayda değer bir önleyici veya caydırıcı etkisi bulunmamış ve hatta kocaya verilen cezaların hafifliği konusunda bir dereceye kadar hoşgörü ortaya koymuştur.²² Ayrıca, 1998 yılına kadar Türk hukukunun ev içi şiddete karşı özel idari ve polise yönelik tedbirler öngördüğü görülmemiştir ve o zamandan sonra bile, mevcut tedbirler ve yaptırımlar başvurusunun davasında etkili bir şekilde uygulanmamıştır. Son olarak, başvurucuya yönelik şiddetin sona ermemiş olması ve yetkililerin hiçbir önlem almamaya devam etmesi ciddi bir endişe kaynağı olmuştur. Başvurucunun yardım talebine rağmen, Mahkeme Hükümet'ten aldığı koruyucu önlemler hakkında bilgi vermesini talep edene kadar hiçbir şey yapılmamıştır. Yetkililer, başvurusunun kişisel bütünlüğünün eski kocası tarafından ciddi olarak ihlal edilmesine böylece Sözleşme'nin 3. Maddesi kapsamındaki pozitif yükümlülüklerini ihlal etmesine karşı etkili caydırıcılık şeklinde koruyucu önlemler almamışlardır.²³

²¹Adı geçen eser (ibid). Bölümler 138-149. Karşılaştırınız Kadına Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesine Açıklayıcı Rapor, paragraf 58, Opuz davasına atfen.

²²İki kadını arabasıyla ezmeye çalıştığı için para cezasına çevrilen kısa bir hapis cezası ve başvurucuyu yedi kez bıçakladığı için taksitler halinde ödenecek küçük bir para cezası almıştır

²³Opuz, yukarıda bahsedilen, Bölümler 166-176.

9. Devletin, fail olduğu iddia edilen kişi tarafından dile getirilen tehditler henüz somut fiziksel şiddet eylemlerine dönüşmemiş olsa dahi, ev içi şiddet vakalarında makul önleyici tedbirler alma görevi, *Hajduová/Slovakia*²⁴ davasında belirlenmiştir. Başvurucunun eski kocası, ona halka açık bir yerde sözlü ve fiziksel saldırıda bulunmuştur. Başvuran sadece hafif yaralanmalara maruz kalmasına rağmen, hayatı ve güvenliğinden endişe duyarak o ve çocukları aile evinden ayrılarak bir sivil toplum kuruluşunun binasına taşınmıştır. Bir hafta sonra, başvurucunun eski kocası, başvurucuya defalarca ölüm tehdidinde bulunmuştur. Hakkında cezai işlem başlatılmışı ve tutuklanarak cezaevine gönderilmiştir. Yargılamalar sırasında, bilirkişi tanıklar, eski kocanın ciddi bir kişilik bozukluğundan muzdarip olduğunu tespit etmiştir. Ardından bir yerel mahkeme tarafından mahkûm edilmiş ve yatarak psikiyatrik tedavi görmesine karar verilmiştir. Ancak daha sonra nakledildiği hastanede herhangi bir tedavi görmemiş, bunun yerine bir hafta sonra serbest bırakılmıştır. Serbest bırakılmasının ardından, başvurucunun kocası, başvurucuyu ve avukatını defalarca tehdit etmiştir. Tekrar tutuklanmış ve yerel mahkeme daha sonra önceki kararına göre psikiyatrik tedavisine karar vermiştir.

10. Mahkeme ilk olarak, mevcut başvurunun, ev içi şiddetin ölümle sonuçlandığı *Kontrová ve Opuz* gibi davalardan ayırt edilebilir olduğunu gözlemlemiştir. Bununla birlikte, başvurucunun eşinin başvurucuya yönelik fiziksel taciz ve tehditkâr davranış geçmişi göz önüne alındığında, kocası tarafından yapılan herhangi bir tehdit, başvurucuda bunların gerçekleştirilebileceğine dair haklı bir korku uyandırabilir. Mahkemeye göre bu, Devletin Sözleşme'nin 8. Maddesi kapsamındaki pozitif yükümlülüklerine uyumuna dair bir değerlendirmeye yol açacak şekilde psikolojik bütünlüğünü ve iyiliğini etkilemek için yeterliydi. Mahkemenin görüşüne göre, yerel makamların hareketsizliği ve başvurucunun kocasının, başvurucuyu ve avukatını tehdit etmeye devam etmesine olanak tanıyan psikiyatrik tedavi için usulüne uygun olarak gözaltına alınmasını sağlayamamalarından kaynaklanmaktadır. Ayrıca, ancak başvuran ve avukatı yeni suç duyurularında bulunduktan sonra polis müdahale etmeyi kendi üzerine almıştır. Mahkeme, yerel makamların *"gerçek ve acil bir riskin varlığını bildikleri veya o sırada bilmeleri gerektiği"* makul önleyici tedbirler almakla yükümlü olduklarını hatırlatmıştır.²⁵

Başvurucuya karşı şiddet nedeniyle mahkûmiyeti, adli sicil ve Yerel Mahkemenin başvurucunun eşinin psikiyatrik tedaviye ihtiyacı olduğuna ilişkin değerlendirmesi, davanın şartlarında, yerel makamları gelecekteki şiddet tehlikesinden ve başvurucuya yönelik tehditlerden haberdar etmek için yeterlidir. Devletin Sözleşme'nin 8. Maddesi kapsamındaki pozitif yükümlülüklerinin ihlal edildiğine karar veren Mahkeme, ev içi şiddet mağdurlarının özellikle savunmasız olduğunu

²⁴Hajduová/Slovakya, No. 2660/03, 30 Kasım 2010.

²⁵Osman/Birleşik Krallık, yukarıda bahsedilen, Bölüm 116.

ve bunların korunmasına devletin etkin katılımının gerekliliğini yinelemiştir. Bu artan güvenlik açığı, yerel makamlara mevcut davada daha da fazla teyakkuzda bulunma görevi yüklemiştir.²⁶

11. *Rantsev/Kıbrıs ve Rusya*²⁷ davası, Mahkeme tarafından esasa ilişkin karar verilen ilk insan ticareti davasıdır.²⁸ Bu davada başvuran, "sahne sanatçısı" vizesi ile bir kabarede çalışmaya gittiği Kıbrıs'ta ölen genç bir kadının babasıdır. Kıbrıs'ta sadece iki hafta sonra kabaredeki iş yerini terk ettikten sonra, başvuran daha sonra kabare müdürü tarafından bulundu ve polise getirildi ve görünüşe göre sınırışı edilsin ki kabaresinde onun yerine başkasını alabilmesi için, onu ülkede yasadışı ilan etmelerini ve alıkoymalarını istedi. Polis, veri tabanlarını kontrol ettikten sonra, başvurucunun kızının yasadışı görünmediği sonucuna varmış ve onu gözaltına almayı reddetmiştir. Kabare müdüründen onu karakoldan almasını ve göçmenlik durumu hakkında daha fazla araştırma yapmak için o sabah daha sonra onunla birlikte gelmesini istediler. Başvurucunun kızı daha sonra kabare müdürü tarafından başka bir kabare çalışanının evine götürülmüştür ve burada apartmanın altıncı katında bir odada bırakılmıştır. Daha sonra apartmanın altındaki sokakta ölü bulunmuştur. Dairenin balkon korkuluklarına dolanmış bir yatak örtüsü bulunmuştur. Başvuran, Mahkeme önünde, *diğerlerinin* yanı sıra, Kıbrıs polisinin kızını hayattayken insan ticaretinden korumak için elinden gelen her şeyi yapmadığı gerekçesiyle şikâyet etmiştir.
12. Mahkeme, başvurucunun iddiasını, Sözleşme'nin 4. Maddesinden (kölelik ve zorla çalıştırma yasağı) doğan Kıbrıs pozitif yükümlülüklerine ilişkin olarak iki açıdan incelemiştir.²⁹ Birincisi, Kıbrıs, mevcut *sahne sanatçısı* vize rejiminin bir sonucu olarak insan ticaretiyle mücadele için uygun bir yasal ve idari çerçeve oluşturmayı başaramadı. Mahkeme, işverenlerin bir *sahne sanatçısı* işten ayrıldığında yetkililere bildirimde bulunma yükümlülüğünün, yetkililerin göçmenlerin göçmenlik yükümlülüklerine uyup uymadığını izlemelerine izin vermek için meşru bir önlem olmakla birlikte, uygunsuzluk halinde yetkililerin kendilerinde kalması gereken uygunluğu sağlama ve uygun olmayan durumlarda adım atma sorumluluğunun altını çizmiştir.³⁰

²⁶Hajduová/Slovakya, yukarıda bahsedilen, Bölümler 45-52.

²⁷Rantsev/Kıbrıs ve Rusya, No. 25965/04, ECHR 2010 (çıkıtları).Ayrıca bakınız Siliadin/ Fransa davası No. 73316/01, ECHR 2005VII, Mahkemenin, Fransız ceza hukukunun, Sözleşmenin 4. Maddesi'ni ihlal ederek, o sırada reşit olmayan Togolu başvurusucuya, Paris'te özel bir evde hizmetçi olarak tutulduğu "köleliğe" karşı yeterli ve etkin bir koruma sağlamamasına karar verdiği bir dava.

²⁸Ayrıca bakınız S.Z./Bulgaristan davası, No. 29263/12, 3 Mart 2015, Mahkeme'nin ceza yargılamalarındaki gereksiz gecikmeler ve başvurusucuya uygulanan tecavüz ve saldırının gerektiği gibi soruşturulmaması nedeniyle Sözleşme'nin 3. Maddesinin ihlal edildiğine karar verdiği bir insan ticaretine teşebbüs davası.

²⁹İlk olarak Mahkeme, Sözleşme'nin 4. Maddesinin ifadesinde suçta açık bir atıfta bulunulmamasına rağmen, insan ticaretinin maddenin uygulama alanına girdiğini açıklığa kavuşturmalıydı.

³⁰Rantsev, yukarıda bahsedilen, Bölüm 292.

13. İkinci olarak, Kıbrıs polisi, başvurucunun kızının insan ticaretine maruz kalmış olabileceğine dair inandırıcı bir şüphe uyandıran koşullara rağmen, başvurucunun kızını insan ticaretinden korumak için operasyonel önlemler almamıştır. Kamu Denetçisi ve Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri'nin raporlarından, 1970'lerden bu yana Kıbrıs'ta genç yabancı kadınların seks endüstrisinde çalışmaya zorlanmasıyla ilgili ciddi bir sorun olduğu açıkça ortaya çıktı. Bu kaynaklar ayrıca, SSCB'nin dağılmasının ardından eski Sovyet ülkelerinden gelen sahne sanatçılarının sayısında önemli bir artışa dikkat çekerek, göçmenlik makamlarının hoşgörüsü sayesinde insan kaçakçılığının Kıbrıs'ta büyüyeceğini ve yetkililerin, sahne sanatçısı vizesiyle Kıbrıs'a giren kadınların çoğunun fuhuşta çalışacağından haberdar olduğunu vurgulamıştır. Mahkeme'nin görüşüne göre, polis yetkililerinin Kıbrıs'taki insan ticareti sorunlarının genel perde arkasına karşı, Bayan Rantseva'nın insan ticareti ve sömürüye maruz kalmanın gerçek ve yakın bir risk olduğuna dair inandırıcı bir şüpheye yol açan koşulların farkında olmaları için yeterli göstergeler mevcuttur. Buna göre, Bayan Rantseva'yı korumak için gecikmeksizin soruşturma yapmak ve gerekli operasyonel önlemleri almak için pozitif bir yükümlülük ortaya çıkmıştır. Mevcut davada, polis yetkililerinin başarısızlıkları çoktur. İlk olarak, Bayan Rantseva'nın insan ticaretinin yapılıp yapılmadığı konusunda hemen daha fazla araştırma yapmayı başaramamışlardır. İkinci olarak, onu serbest bırakmamışlar ve kabaredeki işverenin gözetimine teslim etmeye karar vermişlerdir. Üçüncü olarak, Devlete insan ticaretine maruz kalanların barınma, tıbbi bakım ve psikiyatrik destek de dahil olmak üzere destek sağlayarak koruma görevi yükleyen insan ticareti ve cinsel sömürüyle mücadeleyle ilişkin ulusal yasanın hükümlerine uymak için hiçbir girişimde bulunulmamıştır.³¹

³¹Rantsev, yukarıda bahsedilen, Bölümler 294-298.

II. Yargı Yollarına Erişim

1. İnsanların şikâyetleri için resmi veya gayri resmi adalet kurumları aracılığıyla insan hakları standartlarına uygun bir çözüm arama ve elde etme yeteneği olarak tanımlanan adalete erişim, etkili insan hakları korumasının merkezinde yer alır.³² Mutabık kalınan insan hakları, ihlalleri için tazminat talep etme yeteneği olmadan, bu korumanın yaptırım gücü olmayan- hatta hayali kalacağını- garanti eder. Mahkeme, tecavüze uğrayan kadının ceza adalet sistemine erişiminin önündeki mutlak engellerin adaletin reddi anlamına geldiğine karar vermiştir.³³ Bununla birlikte, daha az müdahaleci olan diğer engeller, Sözleşme kapsamında konuyla ilgili bir şekilde şiddete uğrayanın yargı yollarına erişimini de engelleyebilir. Adli yardımın olmaması, örneğin, belirli koşullar altında, şiddete uğrayan kadının tehlikeli bir duruma son vermek için yasal yollara erişmesini engelleyebilir. 1979'da karara bağlanan *Airey/Ireland*³⁴ başlangıç davası, ev içi şiddetin eski Mahkeme önüne geldiği tartışmasız ilk davaydı. Başvurucu, kendisine ve çocuklarına yönelik fiziksel ve zihinsel zulüm iddiasıyla yıllardır kocasından adli olarak ayrılma kararı almaya çalışmaktaydı. Böyle bir mahkeme kararı, o sırada eşlerin birlikte yaşama yükümlülüğünden kurtulmalarının tek yolunu temsil ediyordu.³⁵ Ancak başvuran, adli yardımın bulunmaması ve ilgili masrafları kendisi karşılayacak mali durumda olmaması nedeniyle, kendisi adına hareket etmeye istekli bir avukat bulamamıştı. Hüküm yalnızca Yüksek Mahkemede alınabiliyordu ve dilekçe sahibinin belirtilen üç evlilik suçundan birini, yani zina, zulüm veya doğal olmayan uygulamaları kanıtlayan delil sunmasını gerektiriyordu. Taraflar prensipte davalarını şahsen yürütebilirlerdi, ancak uygulamada, işlemlerin karmaşıklığı nedeniyle her başvuru bir avukat tarafından temsil edilmmişti.

³²Birleşmiş Milletler Gelişim Programı, Adalet için Programlama: Herkes için Erişim: Adalete Erişime İnsan Haklarına Dayalı Yaklaşım Bir Avukatın Rehberi (Bangkok: UNDP, 2005).

³³X ile Y/Hollanda, yukarıda bahsedilen, Bölümler 28-30.

³⁴Airey/İrlanda, 9 Ekim 1979, Seri A No. 32.

³⁵O zamanki İrlanda hukuku, boşanma imkânını vermiyordu.

2. Mahkeme, başvurunun, yargılamanın engelleyici maliyeti nedeniyle ayrılık hükmü kanun yolunun erişilebilir olmadığına ilişkin iddiasını incelemiştir.³⁶ Başvurucunun durumundaki, eğitimi olmayan, mütevazı bir aile geçmişinden gelen bir kişinin, Yüksek Mahkeme önündeki ayrılık davalarında kendi davasını etkili bir şekilde sunabilmesinin çok ihtimal dışı olduğuna karar vermiştir. Bu yargılamalar sadece hukukun karmaşık noktalarına ilişkin davaları değil, aynı zamanda karmaşık bir delil toplamayı da içeriyordu. Son olarak, Mahkemenin görüşüne göre, evlilik anlaşmazlıklarında sıklıkla yer alan duygusal katılım, mahkemede müdafaanın gerektirdiği tarafsızlık derecesi ile pek de uyumlu değildi. O sırada İrlanda'da medeni hukuka ilişkin adli yardımın mevcut olmaması gerçeğiyle birleştiğinde, Mahkeme, başvurunun, Sözleşme'nin 6. Maddesini ihlal eden bir ayrılık hükmü için dilekçe vermek amacıyla Yüksek Mahkeme'ye etkili bir erişimden yararlanmadığı sonucuna varmıştır.³⁷
3. Mahkeme, *Airey* davasında, Devlet'in başvuruçuyu şiddet uygulayan kocasından korumaya ilişkin yükümlülükleri hakkında karar vermesi için doğrudan başvurulmamışsa da, dava yine de, konu alanında adalete erişimin önemli bir yönünü ortaya koymaktadır: ev içi şiddete maruz kalan kadının, diğerlerinin yanı sıra, boşanma veya ayrılık davaları yoluyla şiddet ortamından kaçmasına izin verilmesi, savunmasız bir durumdaki şiddete uğrayan kadına, yalnızca teorik veya göstermelik koruma değil, pratik koruma da sağlamak için erişilebilir ve etkili olacaktır. Böyle etkili bir erişim, zaman zaman, davanın karmaşıklığı, mağdurun mahkeme işlemlerine aşına olmaması ve aynı zamanda şiddete uğrayanın duygusal katılımı nedeniyle davasını temsil etme kapasitesinin zayıflaması açısından şiddete uğrayanın adli yardım almasını gerektirebilir. Ancak Mahkeme, *Airey* davasındakiyle karşılaştırılabilir durumlarda hukuk davalarında adli yardımın verilmesi gerektiğine hükmetmiştir, çünkü ayrılık hükmüne etkin bir erişim, prosedürün basitleştirilmesi gibi başka yollarla da gerçekleştirilebilirdi.³⁸
4. Daha geniş bir açıdan bakıldığında, Mahkeme, *Airey* davasında, belirli korumaaraçlarına etkin erişimin sağlanmasının, belirli durumlarda parasal kaynakların harcanmasını gerektirebileceğini müzakere ediyor görünmektedir. Bunun, Sözleşmeye taraf devletlerin ev içi şiddete maruz kalmış kadınlara sığınma evi ve konut gibi sosyal destek önlemleri sağlama yükümlülüğüne yönelik bir desteğin işareti olarak yorumlanıp yorumlanmayacağı henüz belli değildir.³⁹

³⁶Başvuran, Komisyon önünde, Devletin, şiddet uygulayan ve alkolik olduğu iddia edilen kocasının fiziksel ve zihinsel zulmüne karşı, diğerlerinin yanı sıra, onu alkolik muamelesi görmek üzere alıkoymayı ihmal ederek onu koruyamadığından şikâyet etmiştir. Komisyon, başvurunun bu bölümünü kabul edilemez ilan etti. Önemli Not: 1998 yılına kadar Mahkeme, davaların ilk olarak Komisyon tarafından kabul edilebilirlik açısından incelendiği ve Mahkemeye ulaşmak için yalnızca kabul edilebilir davaların filtrelendiği iki yönlü bir sistem altında faaliyet göstermiştir.

³⁷*Airey*/İrlanda, yukarıda bahsedilen, Bölümler 24-28.

³⁸Adı geçen eser. Bölüm 26.

³⁹R.J.A. McQuigg, yukarıda geçen, n. 14, sayfa 957.

III. Yargı Yollarının Niteliği

1. Bir kişinin beden bütünlüğüne yönelik şiddet, ilgili kişinin insan haklarını en ciddi şekilde ihlal eder. Sözleşmeye taraf Devletin, bu tür ihlallere karşı yeterli hukuk yolu sağlama konusundaki usuli yükümlülüğünü yerine getirebilmesi için, şiddete uğrayanlara ceza hukukuna dayalı başvuru yollarının sunulması gerekir. Bu, *X ve Y/Hollanda* davasında tespit edilmiştir. Zira 16 yaşında zihinsel engelli bir kız çocuk olan başvuran, zihinsel yaşının düşük olması nedeniyle polise resmi şikâyetle bulunmaya uygun görülmediği için bir çocuk evinde tecavüze uğradığı yönünde suç duyurusunda bulunamamıştır. Babası onun yerine imzalamış, ancak yasa, şikâyetin tecavüze maruz kalan kişi tarafından yapılması gerektiğini öngördüğü için şiddet uyguladığı iddia edilen kişi hakkında dava açılmamıştır. Mahkeme, başvurucunun maruz kaldığı türden bir suistimal durumunda, başvurucuların tasarrufundaki medeni hukuk yollarını yetersiz bulmuştur. Mahkemeye göre, Sözleşme'nin 8. Maddesinin ihlal edildiğine karar vererek, özel hayatın temel değerlerinin ve asli yönlerinin tehlikede olduğu bu alanda etkili caydırıcılık zorunluydu ve bu da ancak ceza hukuku ile sağlanabilecekti.⁴⁰ Ancak Mahkeme, belirli ev içi şiddet eylemlerinin hafif suç davalarının konusu olabileceği gerçeğini, başlı başına cinsiyete dayalı ayrımcılık olarak görünmeyeceğine de karar vermiştir.⁴¹ Aynı sebeple, şiddete uğrayan tarafından yürütülen kovuşturmanın aksine, Devlet destekli bir kovuşturma, Sözleşme'nin 8. Madde kapsamında usuli standartlarını karşılayan bir başvuru yolu için gerekli bir şart değildir.⁴²
2. Sözleşme'nin 8. Maddesi ile birlikte ele alındığında 13. Maddenin ihlal edildiğini tespit eden Mahkeme, *Kontrová* davasında kadınlara yönelik şiddet alanında daha önce başka alanlar için karar verilenleri tekrarlamıştır: Sözleşmenin en temel hükümleri olarak sıralanan Sözleşmenin 2. ve 3. Maddelerinin ihlallerinden zarar görenlere manevi tazminat, bu tür şiddete maruz kanlara verilecektir.⁴³

⁴⁰X ile Y/Hollanda, yukarıda bahsedilen, Bölüm 27.

⁴¹A./Hırvatistan, No. 55164/08, Bölüm 100, 14 Ekim 2010.

⁴²Bevacqua ve S. yukarıda bahsedilen, Bölüm 82.

⁴³Kontrová, yukarıda bahsedilen, Bölümler 63- 65

IV. Ayrımcılık Yapmama İlkesi

1. Şiddet mağduru kadınlar için adalete etkin erişim, erişimin cinsiyete veya başka herhangi bir nedene dayalı ayrımcı muameleden muaf olması ön koşulunu da beraberinde getirir. Yukarıda belirtildiği gibi, kadına yönelik şiddetle ilgili pek çok dava, yetkililerin aşırı hareketsizliği durumunda Sözleşme'nin 14. Maddesi kapsamında başarılı olarak ortaya konulmamışsa da, Mahkeme ev içi şiddetin toplumsal cinsiyete dayalı şiddet boyutunu ve bu yaklaşımın sonuçlarını toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık açısından kabul etmeye istekli olmuştur.
2. *Opuz* davası bu konuda önde gelen davayı temsil etmektedir. Mahkeme, başvurucunun , kendisinin ve annesinin, Sözleşme'nin 2. ve 3. Maddeleri ile bağlantılı olarak 14. madde kapsamında cinsiyetleri temelinde ayrımcılığa uğradıklarına ilişkin şikâyetini incelemiştir. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına Dair 1979 Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (CEDAW Sözleşmesi) veya Kadınlara Karşı Şiddetin Önlenmesi, Cezalandırılması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Amerika Kıtası Sözleşmesi (Belém do Pará Sözleşmesi) gibi daha özel yasal belgelerin hükümlerini ve CEDAW Komitesi, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu ve Amerika Kıtası Komisyonu gibi uluslararası yasal organların kararlarını göz önünde bulundurarak, Mahkeme devletin kadınları ev içi şiddete karşı korumadaki başarısızlığı, kadınların kanun tarafından eşit korunma haklarını ihlal ettiğini ve bu başarısızlığın kasıtlı olması gerekmediğini ortaya koymuştur.⁴⁴

⁴⁴Opuz, yukarıda bahsedilen, Bölümler 185–191.

3. Mahkeme, daha sonra Türkiye'de geçerli olan özel koşullara dönerek, o sırada yürürlükte olan Türk hukukunun hak ve özgürlüklerin kullanılmasında kadın ve erkek arasında açık bir ayırım yapmamasına rağmen, bu ayırımın demokratik ve çoğulcu bir toplumda kadının statüsüne ilişkin uluslararası standartlarla uyumlu hale getirilmesi gerektiğini gözlemlemiştir. Dolayısıyla Mahkemeye, söz konusu ayrımcılık iddiasının başlı başına mevzuata dayanmadığı, bunun yerine yerel yetkililerin genel tutumundan kaynaklandığı, örneğin kadınlara ev içi şiddeti bildirdiklerinde polis karakollarında nasıl muamele edildiği ve mağdurlara etkili koruma sağlamada yargısal pasiflik gibi görüldü. Ayrıca, Hükümet'in ev içi şiddete maruz kalan kadınlar için kanun yollarından biri olarak dayandığı yasanın uygulanmasında da ciddi sorunlar olduğu görülmüştür. Başvurucu tarafından sunulan, alanının önde gelen iki STK'nın yaptığı araştırmada şiddete uğrayanların polis karakollarına ev içi şiddeti bildirmesi durumunda, polis memurlarının şikâyetlerini soruşturmadığını, şiddete maruz kalanları eve dönmeye ve şikâyetlerini çekmeye ikna etmeye çalışarak arabulucu rolünü üstlenmeye çalıştıklarını belirtilmiştir. Polis memurları, sorunu "*müdahale edemeyecekleri bir aile meselesi*" olarak değerlendirmiştir. Hatta bu raporlardan, mahkemeler tarafından ev içi şiddet faillerine karşı tedbir kararı verilmesinde makul olmayan gecikmeler olduğu, çünkü mahkemelerin bunları acil bir şey olarak değil, bir boşanma davası olarak değerlendirdiği ortaya çıktı. Polis memurlarının olumsuz tutumu göz önüne alındığında, saldırganlar hakkında ihtiyati tedbir kararı verilmesi söz konusu olduğunda da gecikmeler sıklıkla görülmüyordu. Ayrıca, mahkemeler cezaları gelenek, görenek veya namus temelinde hafiflettiklerinden ev içi şiddet failleri caydırıcı cezalar almıyor gibi görünmektedir. Bu sorunların bir sonucu olarak, yukarıda bahsi geçen raporlar, ev içi şiddete yetkililer tarafından müsamaha gösterildiğini ve Hükümet tarafından belirtilen hukuk yollarının etkili bir şekilde işlemediğini ortaya koymuştur. Özetle, Mahkeme, başvuruçunun, tartışmasız istatistiksel bilgilerle desteklenerek, ev içi şiddetin esas olarak kadınları etkilediğine dair bir aksi kanıtlanmadıkça doğru sayılan bir göstergesinin varlığını ve Türkiye'deki genel ve ayrımcı yargı pasifliğinin, ev içi şiddete elverişli bir iklim yarattığını kanıtlayabildiğini değerlendirmiştir:

"200. Mahkeme, Türkiye'de kasıtsız da olsa kadınlara karşı olan genel ve ayrımcı yargı pasifliğinin esas olarak kadınları etkilediği tespitini dikkate alarak, başvuran ve annesinin maruz kaldığı şiddetin bir ayrımcılık biçimi olan toplumsal cinsiyete dayalı şiddet olarak değerlendirilebileceği kanaatinde. Hükümet tarafından son yıllarda gerçekleştirilen reformlara rağmen, mevcut davada görüldüğü gibi, yargı sisteminin genel olarak tepkisizliği ve saldırganların yararlandığı cezasızlık, ev içi şiddetle mücadele için uygun önlem alma konusunda yetersiz taahhüdün bulunduğunu göstermiştir. [...] Mahkeme, Sözleşme'nin 2. ve 3. maddeleri ile birlikte okunduğunda, Sözleşme'nin 14. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir.⁴⁵

⁴⁵Opuz, yukarıda bahsedilen, Bölümler 192–198.

4. Mahkeme tarafından *Opuz* davasında başlatılan yaklaşım, o zamandan beri, özellikle yerel makamların şiddete maruz kalan kadınlara karşı pasif tavrının, yetkililerin eylemlerinin basit bir başarısızlık veya ev içi şiddet vakalarıyla ilgilenmedeki gecikme olmadığının, ancak bu tür şiddete göz yummak anlamına geldiğinin açıkça görüldüğü ve şiddete uğrayan kadınlara yönelik ayrımcı bir tutumu yansıtan Moldova Cumhuriyeti'ne karşı takip edilmiştir.⁴⁶
5. *Opuz* emsalinin aksine, başvurunun ev içi şiddetle ilgili davalarda ayrımcı uygulama iddiası, *A./Hırvatistan*⁴⁷ davasında Mahkeme tarafından kabul edilmemiştir. Başvurucunun o zamanki kocası tarafından uzun yıllar boyunca bedensel yaralanmalara ve ölüm tehditlerine yol açan tekrarlayan fiziksel şiddete maruz kaldığı, travma sonrası stres bozukluğu, paranoya, anksiyete ve epilepsiden muzdarip olduğu iddia edilmektedir. Ayrıca, genç kızlarının önünde onu düzenli olarak taciz etti. Başvuran, saklandıktan sonra, kocasının kendisini takip etmesini veya taciz etmesini engelleyen bir mahkeme emri talep etmiştir. Bu talebi hayatı için acil bir risk göstermediği gerekçesiyle reddedildi. Mahkeme, Hırvat yetkililerin başvuru yollarını korumak veya eski kocasının şiddet içeren davranışlarının temelinde psikiyatrik sorunlarıyla ilgilenmek için mahkemeler tarafından emredilen tedbirlerin birçoğunu uygulamaması nedeniyle Sözleşme'nin 8. Maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir.
6. Ancak Mahkeme, başvurunun Sözleşme'nin 14. Maddesi kapsamındaki iddiasını açıkça dayanaktan yoksun bularak reddetmiştir. Mahkeme, başvurunun, Hırvatistan'da ev içi şiddet bağlamında alınan tedbirlerin veya uygulamaların veya bu tedbirlerin veya uygulamaların etkilerinin ayrımcı olduğuna dair yeterli *aksi kanıtlanmadıkça doğru sayılan* kanıt sunmadığını tespit etmiştir. *Opuz* davasından farklı olarak, polis, kolluk kuvvetleri veya sağlık personeli, sosyal hizmetler, savcılar veya hukuk mahkemesi hâkimleri gibi Hırvat yetkililer tarafından ev içi şiddet mağduru kadınlara yönelik ayrımcı muameleye maruz kalındığını gösteren yeterli istatistiksel veya diğer bilgiler mevcut değildi. Başvuran, kendisine yönelik şiddet eylemlerine ilişkin davalarda yer alan görevlilerden herhangi birinin, kendisini kovuşturmayı takip etmekten veya kovuşturmada fail aleyhinde ifade vermektен caydırmaya çalıştığını veya başka bir şekilde kendisinin şiddete karşı koruma arama çabalarına engel olmaya çalıştıklarını iddia etmemiştir.⁴⁸ Mahkeme ayrıca, Hırvatistan'da ev içi şiddet olaylarının hem hafif suç davalarında hem de olağan ceza davalarında ele alınabileceğini kaydetmiştir - yukarıda *Kontrová* davasında gösterildiği gibi Slovakya'ya benzer şekilde.

⁴⁶Eremia v. Moldova Cumhuriyeti, No. 3564/11, 28 Mayıs 2013; Mudric v. Moldova Cumhuriyeti, No. 74839/10, 16 Temmuz 2013; T.M. ve C.M. v. Moldova Cumhuriyeti, No. 26608/11, 28 Ocak 2014.

⁴⁷A. v. Hırvatistan, yukarıda bahsedilen.

⁴⁸Adı geçen eser. Bölümler 94–104.

7. Son olarak da *B.S./İspanya*⁴⁹ davasında Mahkeme, iddia edilen ayrımcılıkla daha geniş bir nedenler dizisine dayalı olarak ilgilenmek zorunda kaldı. Palma de Mallorca'nın eteklerinde seks işçisi olarak çalışırken polis tarafından durdurulduğu ve sözlü ve fiziksel tacize uğradığı iddia edilen Nijerya kökenli bir kadın olan başvuran, polis memurları tarafından Sözleşme'nin 3. Maddesi ile bağlantılı olarak 14. Maddeyi ihlal eden ırkçı ifadelerle kanıtlandığı üzere, sex işçiliği, ten rengi ve cinsiyeti nedeniyle ayrımcılığa uğradığını iddia etmiştir. Aynı bölgede aynı faaliyeti sürdüren ancak "*Avrupa fenotipi*" olan diğer kadınların polis tarafından durdurulmadığını ileri sürmüştür. Hükümet'in davadaki yaralanmaların ciddiyetini tartışan argümanını reddeden Mahkeme, iddia edilen ihlalin cinsiyet yönünü zimnen not etmiştir, ancak başvuruçunun maruz kaldığı yaralanmalar, özellikle polis memurları tarafından söylenen ırkçı ve aşağılayıcı ifadelerle birleştiğinde ciddi sayılmasa da Sözleşme'nin 3. Maddesinin uygulanabilirliği için şiddet eşliğini karşılayacak kadar ciddiydi.⁵⁰ Mahkeme, yerel mahkemeler tarafından verilen kararların, başvuruçunun sex işçisi olarak çalışan bir Afrikalı kadın olarak konumunun doğasında bulunan özel savunmasızlığını dikkate almadığını ifade etmiştir. Bu nedenle yetkililer, Sözleşme'nin 3. Maddesiyle bağlantılı olarak 14. Maddesi uyarınca, olaylarda ayrımcı bir tutumun rol oynayıp oynamadığını tespit etmek için mümkün olan tüm adımları atma görevlerini yerine getirmemişlerdir.⁵¹ Mahkeme'nin bu iddiayı Sözleşme'nin 3. Maddesinden doğan usuli yükümlülüklerinin bir yönü olarak ele alması mümkün olsa da, 14. Maddenin ayrı başlığı altında ırk ve cinsiyete dayalı ayrımcılık konusuna daha görünür bir konum verilmesine karar verilmiş olması dikkat çekicidir.

⁴⁹B.S. v. İspanya, No. 47159/08, 24 Temmuz 2012.

⁵⁰Adı geçen eser. Bölüm 40.

⁵¹Adı geçen eser. Bölümler 58-63.

V. Kapsamlı ve Etkin Soruşturma

1. Sözleşme'nin 2. ve 3. maddeleri kapsamındaki usule ilişkin yükümlülüklerin temelinde, yerel makamların, sorumluların kimliğinin tespitine ve uygun görüldüğü takdirde, cezalandırılmasına yol açabilecek kapsamlı ve etkin bir soruşturma yürütme görevi yatmaktadır.⁵² Bu yükümlülüğün özü, Mahkeme tarafından çeşitli durumlarda kadına yönelik şiddet bağlamında analiz edilmiştir.⁵³
2. *Aydın/Türkiye*⁵⁴ Mahkeme önündeki devlet görevlilerinin elindeki tecavüz ve kötü muamele davalarından en eski ve en acımasız olanını temsil etmektedir. İlgili tarihte 17 yaşında olan Kürt kökenli genç bir Türk kadını olan başvurana, açıklama yapılmadan tutuklanmış ve diğer iki aile üyesiyle birlikte gözaltına alınmıştır. Bir güvenlik gücü üyesi tarafından tecavüze uğramadan önce gözleri bağlandı, dövüldü, çırlıçıplak soyuldu, bir lastiğe yerleştirildi ve basınçlı su ile hortumlandı. Daha sonraki bir tıbbi muayene, kızlık zarının yırtıldığını ve kalçalarının yaygın bir şekilde morardığını tespit etti. Mahkeme ilk kez tecavüzün bir tür işkence olduğunu teyit etmiştir.⁵⁵
3. Başvurucunun, şikâyetlerine ilişkin soruşturmanın yetersizliği nedeniyle gözaltında tutulduğu sırada yaşadığı ıstırap nedeniyle tazminat talep etmek üzere mahkemeye etkin erişiminin reddedildiği yönündeki iddiaları, Mahkeme tarafından Sözleşme'nin 13. Maddesi uyarınca ele alınmıştır. Savcının sistemdeki merkezi rolü göz önüne alındığında, tazminat arayışı da dahil olmak üzere bir bütün olarak mevcut olabilecek diğer hukuk yollarının etkililiğini baltalayan başvurucunun iddialarına ilişkin kapsamlı ve etkili bir soruşturma yapılmaması nedeniyle bir ihlal tespit etmiştir.⁵⁶ Örneğin, savcı tıbbi muayene emri vermiş; ancak bunlar tecavüze maruz kalanlarla ilgilenme konusunda deneyimi olmayan

⁵²Aksoy v. Türkiye, 18 Aralık 1996, Blüm 98, Hükümler ve Kararlar Raporu 1996-VI.

⁵³Bakınız örneğin, Maslova ve Nalbandov v. Rusya, No. 839/02, Bölümler 91- 97, 24 Ocak 2008, yetkili makamların, başvurucuya tecavüz ve diğer kötü muamelelerle suçlanan polis memurlarına yönelik ceza yargılamasında nihai açmaza yol açan, telafisi mümkün olmayan nitelikte usuli hataları işlediği dava.

⁵⁴Aydın v. Türkiye, 25 Eylül 1997, Hükümler ve Kararlar Raporu 1997 VI.

⁵⁵Adı geçen eser. Bölümler 83-86.

⁵⁶Mahkeme, daha önce Aksoy davasında, bir bireyin Devlet görevlileri tarafından işkenceye maruz kaldığına dair tartışmaya açık bir iddiası olduğu durumlarda, "etkin hukuk yolu" kavramı, uygun olduğu durumlarda tazminat ödenmesine ek olarak, sorumluların belirlenmesine ve cezalandırılmasına yol açabilecek ve şikâyetçi için soruşturma prosedürüne etkin erişim de dahil olmak üzere kapsamlı ve etkin bir soruşturmaya yol açtığına hükmetmiştir.

doktorlar tarafından yapılmıştır. Ayrıca, savcının tıbbi muayene emri verirken birincil kaygısının, başvuruçunun tecavüze uğrayan bir kadın olup olmadığına odaklanması gerekirken, başvuruçunun bekâretini kaybedip kaybetmediğini tespit etmek olduğu ortaya çıkmıştır ki bu, başvuruçunun şikâyetinin özüdür. Bu doktorlar tarafından hazırlanan oldukça özet raporlardan hiçbirinde, başvuruçudan kendisine ne olduğunu açıklamasının mı yoksa kalçalarındaki morlukları açıklamasının mı istendiği konusunda herhangi bir atıfta bulunulmamıştır. Hiçbir doktor da morarmanın irade dışı cinsel ilişki iddiasıyla uyumlu olup olmadığı konusunda gönüllü bir görüş belirtmemiştir. Ayrıca, tutum ve davranışının tecavüze uğramış bir kadının tutum ve davranışlarıyla uyuşup uyuşmadığını psikolojik olarak değerlendirmek için de hiçbir girişimde bulunulmamıştır. Kadınların adalete erişimi bağlamında, gözü altında tecavüz iddiasına ilişkin kapsamlı ve etkili bir soruşturmanın ne olduğu konusunda Mahkeme'nin tutumundan özellikle bahsetmek kayda değerdir:

"107. [...] Mahkeme, bir Devletin elindeki gözü altında tecavüz iddiasına ilişkin kapsamlı ve etkili bir soruşturma yapılması gerekliliğinin, şiddete uğrayan kadının, bu alanda özel yetkinliğe sahip, bağımsızlığı soruşturma makamının incelemenin kapsamına ilişkin verdiği talimatla sınırlandırılmayan tıp uzmanları tarafından uygun tüm hassasiyetle muayene edilmesi anlamına geldiğini kaydeder. Cumhuriyet savcısı tarafından emredilen tıbbi muayenelerin bu şartı yerine getirdiği sonucuna varılamaz."

4. Devletlerin, Sözleşme'nin 3. ve 8. Maddelerine özgü olan, tecavüzü etkili bir şekilde cezalandıran ceza hukuku hükümlerini yürürlüğe koyma ve bunları etkin bir soruşturma ve kovuşturma yoluyla pratikte uygulamaya yönelik pozitif yükümlülüğü, önde gelen *M.C./Bulgaristan*⁵⁷ davasında ortaya konulmuştur. Dava, özellikle, Avrupa Konseyi üye devletlerinin ulusal ceza kanunlarında ve uluslararası ceza hukuku kapsamında, cinsel suçların kovuşturulması amacıyla artık fiziksel güç ve direniş kanıtı gerektirmeyen önemli gelişmeyi tasdik etmiştir. Tecavüz suçunun tespitinde belirleyici faktör, şiddete uğrayan kadının cinsel ilişkiye rızasının olmamasıdır. Davadaki 14 yaşındaki başvuran, aynı gece iki erkek tarafından iki kez tecavüze uğramıştır. O tarihteki Bulgar ceza kanununu yansıtarak, failer hakkında kovuşturma yapılmamıştır zira başvuruçuya karşı fiziksel veya psikolojik güç kullanıldığı ve cinsel ilişkinin iradesi dışında ve direnmesine rağmen gerçekleştiği makul şüphenin ötesinde tespit edilememiştir. Başvuran, bu kusurlu mevzuatın, tecavüz faileri hakkında yalnızca şiddete maruz kalan kadının ciddi fiziksel direncine

⁵⁷M.C. v. Bulgaristan, No. 39272/98, ECHR 2003XII.

sahip olduğuna dair kanıtların varlığında kovuşturma yapılmasına yönelik baskın uygulamaya yol açtığını iddia etmiştir. Mahkeme, elindeki karşılaştırmalı bulguya dayanarak aşağıdaki sonuçlara varmıştır:

“164. Şiddete uğrayan kadının tecavüzü deneyimleme biçimine ilişkin gelişen anlayış, cinsel istismara maruz kalanların – özellikle de reşit olma yaşının altındaki kızların – çeşitli psikolojik faktörlerden veya şiddet uyguladığı iddia edilenin şiddetinden korktukları için genellikle hiçbir fiziksel direnç göstermediğini göstermiştir.

165. Ayrıca, o alandaki hukuk ve uygulamanın gelişimi, toplumların etkin eşitliğe ve her bireyin cinsel özerkliğine saygıya yönelik evrimini yansıtır.

166. Yukarıdakilerin ışığında, Mahkeme, cinsel suçların kovuşturulmasına her koşulda fiziksel direnişin kanıtlanması gibi herhangi bir katı yaklaşımın, belirli tecavüz türlerini cezasız bırakma riski taşıdığına ve dolayısıyla da bireyin cinsel özerkliğinin etkin bir şekilde korunmasını tehlikeye attığına ikna olmuştur. O alandaki çağdaş standartlara ve eğilimlere uygun olarak, üye devletlerin Sözleşme'nin 3. ve 8. Maddeleri kapsamındaki pozitif yükümlülükleri, şiddete uğrayan tarafından fiziksel direnişin olmaması da dahil olmak üzere, rıza dışı herhangi bir cinsel eylemin cezalandırılmasını ve etkin bir şekilde kovuşturulmasını gerektiriyor olarak görülmelidir.⁵⁸”

Mahkeme, uygulamada, şiddet izleri veya doğrudan tanıklar gibi “doğrudan” tecavüz kanıtlarının yokluğunda rızanın olmadığını kanıtlamanın bazen zor olabileceği de, yetkililerin yine de tüm gerçekleri araştırmaları ve çevreleyen tüm koşulların bir değerlendirmesine dayanması gerektiğini değerlendirmiştir. Soruşturma ve sonuçları, rızasızlık konusuna odaklanmalıdır. Özetle, Mahkeme, fail olduğu iddia edilen kişilerin suçluluğu hakkında bir görüş belirtmeksizin, başvurusunun davasının soruşturulmasının ve özellikle de soruşturmacı ve savcılarının davaya ilişkin yaklaşımının, Devletlerin Sözleşme'nin 3. ve 8. Maddeleri kapsamındaki her türlü tecavüz ve cinsel istismarı cezalandıran bir ceza hukuku sistemi kurma ve etkili bir şekilde uygulama konusundaki pozitif yükümlülüklerinin doğasında bulunan gerekliliklere uymadığını tespit etmiştir.⁵⁹

⁵⁸Karşılaştırınız. Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesine Açıklayıcı Rapor, paragraf 191, M.C. v. Bulgaristan davasında bu bölüme atıfta bulunmaktadır.

⁵⁹Adı geçen eser. Bölümler 156-166.

5. Kıbrıs makamlarının *Rantsev* davasında insan ticaretiyle mücadele için olumlu önlemler almaması dışında, Mahkeme ayrıca davayı Rusya'nın ve Kıbrıs'ın usule ilişkin yükümlülüklerine ilişkin olarak sırasıyla 2. ve 4. Maddelerin olası ihlalleri açısından incelemiştir. Mahkeme, Bayan Rantseva'nın ölümünü çevreleyen belirsiz ve beklenmedik koşullar ile insan ticareti ve kötü muamele iddiaları ışığında, Kıbrıs makamlarının ölüm nedenlerini soruşturmakta eksiklikleri bakımından Sözleşme'nin 2. Maddesi kapsamındaki usuli yükümlülüklerin ihlalinin ortaya çıktığı kanaatindedir. Zorunlu olarak, insan ticareti iddiaları ile Sayın Rantseva'nın müteakip ölümü arasında bir bağlantı olup olmadığını tespit etmek için soruşturmanın ayrıca Sayın Rantseva'nın Kıbrıs'a gelişi ve Kıbrıs'ta kalmasının daha geniş bağlamını da dikkate alması gerekiyordu. Ayrıca, insan ticaretinin ulusötesi bağlamında bir ölüme ilişkin etkin bir soruşturma, kanıt toplamak için yabancı ülkelerde hukuki yardım aranmasını da içeriyordu. Mahkeme, Kıbrıs makamlarının soruşturmaları sırasında Rusya'dan bu tür bir talepte bulduklarına dair hiçbir kanıt bulamadı. Öte yandan Rusya'nın, Sözleşme'nin 4. Maddesi kapsamındaki usule ilişkin yükümlülüklerini kendi topraklarında faaliyet gösteren bireysel ajanların veya ağların, Sayın Rantseva'nın Kıbrıs'a kaçırılması olayına karışmış olma olasılığını araştırmayarak ihlal ettiği tespit edildi. İnsan ticareti iddiasının işe alım yönünün araştırılmaması, insan ticareti zincirinin önemli bir bölümünün cezasız kalmasına izin verecektir.⁶⁰
6. *B.S. v. İspanya* davasında Mahkeme, davayı Palma de Mallorca'nın eteklerinde sex işçisi olarak çalışırken polis tarafından durdurulan ve iddiaya göre sözlü ve fiziksel tacize uğradığı iddia edilen başvurucuya yönelik kötü muamele iddiasına ilişkin ulusal makamların yürüttüğü soruşturmanın etkinliği konusunda Sözleşme'nin 3. Maddesi kapsamındaki usuli yükümlülüğün ihlali yönünden incelemiştir. Mahkeme, yürütülen soruşturmanın yeterince kapsamlı ve etkin olduğu konusunda tatmin olmamıştır. Soruşturma hâkimleri, başvurucu tarafından talep edilen çok sayıda delil toplama tedbirini göz ardı ederek, emniyet müdürlüğünden sadece, söz konusu görevlilerin en yakın amirleri tarafından hazırlanan olay raporlarını talep etmiştir. Ayrıca, sorgu yargıçları başvuran tarafından sunulan sağlık raporlarını dikkate almamış, olaylar sırasında hazır bulunan tanıkların kimliğini tespit etmek veya bu tanıkların ifadelerini dinlemek için herhangi bir önlem almadığı gibi başvurucunun iddiasına göre, kendisine emirlere direndiğini kabul eden bir ifadeyi imzalatmaya çalışıldığı polis karakoluna nakledilmesine ilişkin iddialarını soruşturmamıştır. Hükümet, olayları bölgedeki göçmen kadın ticareti ağlarıyla mücadele etmek için tasarlanmış önleyici tedbirlerin uygulanması bağlamında yer almak üzere sunmuştur. Mahkeme, bunun Sözleşme'nin 3. Maddesine aykırı muameleyi haklı çıkarmayacağını açıkça belirtti⁶¹

⁶⁰Rantsev, yukarıda bahsedilen, Bölüm 307

⁶¹Adı geçen eser. Bölümler 60-62.

7. Ev içi şiddet iddialarına ilişkin kapsamlı ve etkin bir soruşturma, soruşturma makamlarının davayla ilgili olası tüm ipuçlarını açık fikirli ve tarafsız bir şekilde değerlendirmesini içerir. *Durmaz/Türkiye*⁶² davasında başvurucunun kızı, eşinin kızının aşırı dozda iki ilaç aldığını doktorlara bildirerek onu acil servise götürmesinin ardından hastanede ölmüştür. Polis tarafından sorgulanan kocası, çiftin aynı gün tartıştığını ve ona vurduğunu itiraf etti. Başvurucunun babası daha sonra kızının intihara meyilli olmadığını ve ölümünden kocasının sorumlu olduğunu iddia ederek savcılığa suç duyurusunda bulunmuştur. Takip eden soruşturma sırasında, adli tıp muayenesi başvurucunun kızının kanında veya vücudundan alınan diğer numunelerde herhangi bir ilaç veya başka uyuşturucu madde izine rastlamamıştır, ancak başvurucunun akciğerlerinde ileri düzeyde ödem olduğu kaydedilmiştir. Başvurucunun itirazlarına rağmen savcı, başvurucunun kızının intihar ettiği sonucuna vararak soruşturmayı kapatmaya karar vermiştir.
8. Mahkeme, Sözleşme'nin 2.Maddesi kapsamındaki soruşturma yükümlülüğünün niteliğine ilişkin genel tutumunu "*sonuç yükümlülüğü değil, yöntem yükümlülüğü*" olarak yinelemiştir. Her soruşturmanın mutlaka başarılı olması veya davacının olaylara ilişkin açıklamasıyla örtüşen bir sonuca varması gerekmez. Ancak, ilke olarak, davaya ilişkin olguların tespitine ve iddiaların doğru çıkması halinde sorumluların tespitine ve cezalandırılmasına yol açabilecek nitelikte olmalıdır. Yetkili makamlar, *diğerlerinin* yanı sıra, görgü tanıklarının ifadesi de dâhil olmak üzere, olayla ilgili kanıtları güvence altına almak için ellerindeki makul adımları atmış olmalıdır. Mahkeme, önündeki davada, ne savcının ne de soruşturmayı yürüten polis memurlarının, soruşturma sırasında başvurucunun kızının ölümünün nedeni konusunda açık görüşlü olmadıklarını gözlemlemiştir. Hem savcı hem de polis, böyle bir sonucu destekleyecek hiçbir kanıtları olmadığı halde, başvurucunun kızının intihar ettiğini en başından kabul etmiş görünmektedir. *Opuz* davasına atfen, Mahkeme, mevcut davadaki soruşturmadaki başarısızlıkların, ev içi şiddetin esas olarak kadınları etkilediğine dair bir *ilk bakışta* göstergesinin bulunduğu ve ülkedeki ev içi şiddete elverişli bir ortam yaratan genel ve ayrımcı yargı pasifliğinin Türkiye'de ev içi şiddet iddialarına ilişkin diğer soruşturmaların ayrımcı özelliklerini taşımadığını belirtmiştir. Mahkemeye göre, *Durmaz* davasında savcının ciddi başarısızlıkları, ev içi şiddet iddialarına yanıt olarak bu yargısal pasiflik modelinin bir parçasıydı.⁶³

⁶²Durmaz v. Türkiye, No. 3621/07, 13 Kasım 2014.

⁶³Adı geçen eser. Bölümler 55-68.

VI. İvedilik

1. Birinin tecavüzcüsüne veya cinsel suç failine karşı açılan ceza davalarında yer alması her şiddete maruz kalan kadın için tartışmasız değildir. Geçmişten gelen acı tecrübeleri yeniden yaşamaya ve onları az çok kamuoyunun incelemesine açmaya zorlanmak külfetlidir. Yargılamanın idaresi izin verir vermez yargılamalar sonuçlandırılmalıdır. Bu nedenle, yargılamanın hızlı olması, şiddete maruz kalanların korunmasının da bir ön koşuludur - örneğin tecavüz veya ev içi şiddete maruz kalanların yüksek düzeydesavunmasız olduğu gözetilmelidir.
2. Mahkemeye göre, etkin bir soruşturma anlamında ivedilik ve makul hız şartı zımnidir.⁶⁴ *P.M./Bulgaristan*⁶⁵ davasında yerel makamların başvurunun tecavüzüne ilişkin devam eden soruşturmayı tamamlaması 15 yıldan fazla sürmüştür. Mahkeme, atıl durumdaki soruşturma ve yargılamaların istisnai yavaşlığı nedeniyle, başvurunun kıyafetlerinin bilirkşi incelemesinin başlatılması ve tanıkların dinlenmesi gibi bir dizi acil soruşturma tedbirinin, davaya yol açan tecavülden sadece yıllar sonra alındığına; bunun da kovuşturmanın zamanaşımına uğramasına yol açtığına karar vermiştir.⁶⁶
3. Kadına yönelik şiddetle ilgili davalarda yargılamanın uzunluğu konusu, başvurunun annesinin başlangıçta, başvurunun 14 yaşındayken kendisine defalarca cinsel saldırıda bulunmakla suçladığı yaşlı bir adam olan bir aile dostuna karşı başlattığı ceza yargılamasına ilişkin çok yakın tarihli *Y./Slovenya*⁶⁷ davasında da ortaya çıkmıştır. Duruşmalar, birkaç daha uzun süreli tam hareketsizlik ile belirginleşmiştir. Mahkemenin, başvurunun şikâyetinde bulunması ile ilk derece mahkemesi kararının verilmesi arasındaki sürenin yedi yıldan fazla sürdüğünü tahmin etmesi imkânsız olsa da, yargılamanın sonucuna hanel getirdiğinden, böyle bir gecikme, ivedilik gerekleri ile bağdaştırılmaz. Dolayısıyla, Devletin Sözleşme'nin 3. maddesi kapsamındaki usule ilişkin yükümlülükleri ihlal edilmiştir. Mahkeme *Y./Slovenya* davasındaki kararından sadece birkaç ay önce, *M.A./Slovenya* ve *N.D./Slovenya* davalarında tecavüz iddialarına ilişkin cezai soruşturmalarının ayrı ayrı 26 yıl ve dokuz yılın üstünde sürmesinin Sözleşmenin 3. Maddesinde öngörülen usule ilişkin şartlar ile uyuşmadığına karar vermiştir.⁶⁸

⁶⁴Bakınız örneğin Opuz, yukarıda bahsedilen. Bölüm 150

⁶⁵P.M. v. Bulgaristan, No. 49669/07, 24 Ocak 2012.

⁶⁶Adı geçen eser. Bölümler 65-66.

⁶⁷Y. v. Slovenya, No. 41107/10, 28 Mayıs 2015.

⁶⁸M.A. v. Slovenya, No. 3400/07, 15 Ocak 2015; N.D. v. Slovenya, No. 16605/09, 15 Ocak 2015.

VII. Başvurucunun Kişisel Bütünlüğüne Saygı

1. Yukarıda belirtildiği gibi, kadına yönelik şiddete maruz kalanlar kendilerini son derece savunmasız bir durumda bulmaktadır. Şiddet uyguladığı iddia edilen kişi, çoğu zaman şiddete uğrayanın çevresinden gelir ki bu da onun çaresizlik hissini artırır. Cinsel şiddete maruz kalanlar özellikle utanmış ve aşağılanmış hissetmeye eğilimlidir. Bu koşullar altında, soruşturma makamlarının davayı ele alırken azami hassasiyet göstermeleri ve başvurucunun kişisel bütünlüğünü korumaya yönelik doğal isteğine saygı göstermeleri gerekmektedir.
2. Kadın tutukluların rızaları olmadan jinekolojik muayeneye tabi tutulması uygulamasıyla ilgili Türkiye aleyhindeki üç davadaki duyarlılık eksikliği dehşet vericiydi.⁶⁹ Bu tür bir tıbbi muayenenin bir soruşturma aracı olarak kullanılması, herhangi bir usuli şarta tabi değildir ve yetkililer tarafından başvurucuyu tutuklayan ve gözaltına alan güvenlik güçleri mensuplarını potansiyel bir yanlış cinsel saldırı suçlamasına karşı korumak için alınmıştır. Bu prensipte meşru bir amaç olarak görülebilse bile, Mahkeme böyle bir incelemenin yürütülmesinin bu amaçla orantılı olabileceğine karar vermemiştir. Bir kadın tutuklunun cinsel saldırıdan şikâyet etmesi ve jinekolojik muayene talep etmesi durumunda, yetkililerin şikâyeti kapsamlı ve etkili bir şekilde inceleme yükümlülüğü, muayeneyi derhal yapma görevini de içerecektir.⁷⁰ Tutuklu, iradesi dışında böyle bir incelemeye zorlanamaz veya baskıya maruz bırakılamaz. Kadın tutuklular için otomatik jinekolojik muayenelerin genel uygulaması, tutuklu kadınların çıkarına değildir ve tıbbi bir gereksesi de yoktur. Buna göre, her davanın olgularına bağlı olarak Mahkeme, başvurucuların Sözleşme'nin 3. veya 8. maddeleri kapsamındaki haklarının ihlal edildiğine karar vermiştir.⁷¹
3. Yargılamanın uzunluğu konusunun yanı sıra, *Y./Slovenya* davası, başvurucunun saldırganına karşı yürütülen ceza yargılamasının nasıl yürütüldüğüne ilişkin olarak Mahkemenin Sözleşme'nin 8. maddesi kapsamındaki bulguları dikkate alındığında da önemlidir. Mahkeme önünde başvuran, *diğerlerinin yanı sıra*, ceza yargılaması sırasında Sözleşme'nin 8. maddesiyle korunan kişisel bütünlüğünün ihlal edildiğinden ve özellikle iki duruşma sırasında sanığın kendisi tarafından çapraz sorguya çekilerek travmatize edildiğinden şikâyetçi olmuştur. Dolayısıyla, söz konusu olan, ceza yargılamasında şiddete uğrayan kadının haklarını korumaya yöneliktedbirlerin olmadığı veya yetersiz olduğu iddiasıdır.

⁶⁹Y.F. v. Türkiye, No. 24209/94, ECHR 2003IX; Juhnke v. Türkiye, No. 52515/99, 13 Mayıs 2008 ile Yazgül Yılmaz v. Türkiye, No. 36369/06, 1 Şubat 2011.

⁷⁰Karşılaştırınız Aydın, yukarıda bahsedilen.

⁷¹Juhnke, yukarıda bahsedilen, Bölüm 82, Sözleşmenin 8. Maddesinin ihlalinin tespiti; Yazgül Yılmaz, yukarıda bahsedilen, Bölüm 65, Sözleşmenin 3. Maddesinin ihlali sonucuna varılmıştır.

4. Mahkeme, başvuruçunun kişisel bütünlüğü ile savunmanın hakları arasında adil bir denge kurulup kurulmadığını belirlemek zorundaydı. Cinsel suçlarla ilgili ceza yargılamaları, özellikle şiddete uğrayan kadın isteksizce sanıkla karşı karşıya geldiğinde, şiddete uğrayan kadın tarafından bir çile olarak algılandı. Bu özellikler, reşit olmayan bir vakada daha da belirgindi. Bu nedenle, bu tür yargılamalarda, mağdurun korunması amacıyla bazı önlemler, savunma haklarının yeterli ve etkili bir şekilde kullanılmasıyla uygun olması koşuluyla, alınabilir. Mahkeme, bir kural olarak, sanığın Sözleşme'nin 6. Maddesi 1 ve 3(d) bölümleri uyarınca beyanlarını yaparken veya yargılamanın sonraki bir aşamasında, kendisine karşı tanığa itiraz etmesi ve sorgulaması için yeterli ve uygun bir fırsat verilmesini gerektirdiğini yinelemiştir. Öte yandan, Mahkemenin görüşüne göre, bir kişinin kendini savunma hakkı, herhangi bir savunma argümanını kullanma konusunda sınırsız bir hak sağlamaz. Bu nedenle, cinsel şiddet suçlarıyla itham edilen sanıklar ile şiddete maruz kaldığı iddia edilen kadınlar arasında doğrudan bir yüzleşme, şiddete uğrayanlar açısından açısından daha fazla travmatizasyon riski içerdiğinden, Mahkemeye göre, davalı tarafından yapılan kişisel çapraz sorgu ulusal mahkemeler tarafından çok dikkatli bir değerlendirmeye tabi olmalıdır ve sorular ne kadar mahrem olursa değerlendirmenin o kadar dikkatle yürütülmesi gerekir.⁷²
5. Mahkemenin görüşüne göre, başvuruçunun sorgulamasının, duruşmalar arasındaki uzun aralıklar için belirgin bir neden olmaksızın, yedi aydan fazla süren dört duruşmaya yayılması başlı başına endişe uyandırmıştır. Sanığın kendisi tarafından yapılan çapraz sorgunun doğasına ilişkin olarak, Mahkeme, savunmanın başvuruçunun güvenilirliğini sorgulanması için belirli bir serbestliğe izin verilmesi gerekmesine rağmen, çapraz sorgunun gözdağı verme veya aşağılama aracı olarak kullanılmaması gerektiğini kaydetmiştir. Saldırgan imalar, etkili bir savunma oluşturmak amacıyla tolere edilebilecek sınırları aşmıştır. Başvuruçunun bütünlüğüne saygının bu sözlerden yeterince korunmasını sağlamak, başvuran için üzücü bir deneyim olması gereken şeyi hafifletebilecek bir müdahalede bulunmak başkanlık yapan hâkimin ilk ve en başta gelen sorumluluğu olacaktır. Mahkeme, yetkililerin, başvuruçunun daha fazla travma yaşamasını önlemek için, halkı duruşmadan uzaklaştırmak ve sanığı ifade verirken mahkeme salonundan çıkarmak gibi bir dizi önlem aldığını kabul etmiştir. Ancak, konunun hassasiyeti ve iddia edilen cinsel saldırıların gerçekleştiği andaki yaşı dikkate alındığında, özellikle hassas bir yaklaşım gerekirdi. Mahkeme, -soruşturma ve yargılamadaki eksikliklerin katlanmış etkisini dikkate alarak- yetkililerin böyle bir yaklaşımı benimsemediğini ve başvuruçuya Sözleşme'nin 8. Maddesini ihlal ederek gerekli korumayı sağlamadığını tespit etmiştir.⁷³

⁷²Y. v. Slovenya, yukarıda bahsedilen. Bölümler 103, 106.

⁷³Y. v. Slovenya, yukarıda bahsedilen. Bölümler 107-116.

Sonuç

1. Mahkeme, yargı sisteminin kadına yönelik şiddet vakalarına karşı genel tepkisizliğinin, bir kadın olarak şiddete uğrayana yönelik ayrımcı bir tutumu yansıtarak, bu tür şiddete göz yummak anlamına gelebileceğini açıkça tespit etmiştir. Ancak genel olarak, adalete erişim bağlamında cinsiyetler arasındaki eşitlik sorunu 14. Madde kapsamında çok az incelenmiştir. Bununla birlikte, şiddete maruz kalan kadınların adalete erişiminin bir ölçüde korunması, Sözleşmenin 2, 3, 4 ve 8. maddelerinin olumlu/usuli yönleriyle ilgili kadınlara yönelik şiddete ilişkin Mahkeme'nin özel içtihadından çıkarılabilecek ilkelerde bulunabilir.
2. Ulusal makamlar, gerçek ve yakın bir riskin varlığını bildikleri veya o anda bilmeleri gereken kadınlara yönelik şiddet vakalarına zamanında müdahale etmek için makul önleyici operasyonel önlemleri almakla yükümlüdür.⁷⁵ Tedbirler, şiddet içeren eylemlerin gerçekleşmesini etkili bir şekilde caydırmak ve önlemek için yeterli olmalıdır. Yetkililerin harekete geçme görevi, fail olduğu iddia edilen kişi tarafından dile getirilen tehditler somut fiziksel şiddete dönüşmemiş olsa bile tetiklenebilir.⁷⁶ Gerektiğinde, yetkililer şiddete uğrayan kadının açık arzusuna rağmen re'sen harekete geçmelidir.⁷⁷ Şiddete maruz kalan kadının artan savunmasızlığı, yetkililerin harekete geçmesi için daha fazla teyakkuzda bulunmasını gerektirmektedir.⁷⁸ Koşullara bağlı olarak, yeterli koruyucu önlemler, daha kalıcı bir koruma sağlanmadan önce geçici önlemleri gerektirebilir.⁷⁹ Aşırı katı usul kuralları, şiddetten korunmaya erişimi engelleyebilir. Bunun yerine, şiddet içeren bir duruma tepki vermenin daha esnek yolları aranır.⁸⁰
3. Kadına yönelik şiddet iddialarına karşı yargı yollarına erişimin uygulanabilir olması için, kadına yönelik şiddete maruz kalanların yargı önünde haklarını etkin bir şekilde aramalarına yardımcı olmak için adli yardım sağlanması gibi tedbirler dikkate alınmalıdır.⁸¹ Bunun Sözleşmeye taraf Devletlerin ev içi şiddete maruz kalanlara sığınma ve barınma gibi sosyal destek önlemleri sağlama yükümlülüğünü içerip içermediği henüz Mahkeme tarafından ele alınmamıştır.

⁷⁴Opuz, yukarıda bahsedilen, Bölüm 198.

⁷⁵Kontrová, yukarıda bahsedilen, Bölüm 50; Hajduová, yukarıda bahsedilen, Bölüm 50.

⁷⁶Hajduová, yukarıda bahsedilen, Bölüm 49.

⁷⁷Adı geçen eser. Bölüm 48.

⁷⁸Adı geçen eser. Yukarıda bahsedilen, Bölüm 50.

⁷⁹Bevacqua ve S, yukarıda bahsedilen, Bölüm 73.

⁸⁰Adı geçen eser. Bölüm 76.

⁸¹Airey, yukarıda bahsedilen, Bölüm 27.

4. Başvuru yolunun niteliğine ilişkin olarak, temel değerlerin ve özel hayatın temel unsurlarının söz konusu olduğu kadına yönelik şiddet alanında vazgeçilmez olan etkili caydırıcılık ancak ceza hukuku ile sağlanabilir.⁸²
5. Kadına yönelik şiddete maruz kalanlara hiçbir gerekçeyle ayırım gözetilmeksizin adalete erişim hakkı tanınmalıdır.⁸³ Kötü muamele iddialarının, kötü muamelenin Devlet görevlileri tarafından mı yoksa ev içi şiddette olduğu gibi üçüncü şahıslar eliyle mi gerçekleştirildiği konusunda kapsamlı ve etkili soruşturmalarla irdelenmesi gerekmektedir.⁸⁴ Cezaî takibatları, özellikle cinsel suçlar söz konusu olduğunda, özellikle de sanıkla isteksizce yüz yüze geldiğinde bir çile olarak algılayan kadın mağdurun kişisel bütünlüğüne gereken saygıyı göstereceklerdir.⁸⁵ Soruşturmalar, soruşturma makamları tarafından davaya ilişkin olası tüm ipuçlarının açık fikirli ve tarafsız bir şekilde değerlendirilmesini kapsamalı⁸⁶ ve zamanında tamamlanmalıdır.⁸⁷
6. 1 Ağustos 2014 tarihinde yürürlüğe giren Kadına Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (bundan böyle: İstanbul Sözleşmesi olarak anılacaktır) müzakerelerinde Mahkeme'nin kadına yönelik şiddete ilişkin içtihadı önemli bir rol oynamıştır. Mahkeme tarafından bu dava yüküne ilişkin olarak gündeme getirilen konuların çoğu, artık İstanbul Sözleşmesi Taraflarının yükümlülükleri olarak yazılıdır.⁸⁸

⁸²X. ve Y. v. Hollanda, yukarıda bahsedilen, Bölüm 27.

⁸³Opuz, yukarıda bahsedilen, Bölüm 191; B.S. v. İspanya, yukarıda bahsedilen, Bölüm 58; Durmaz, yukarıda bahsedilen, Bölüm 55.

⁸⁴Aydın, yukarıda bahsedilen, Bölüm 107; M.C. v. Bulgaristan, yukarıda bahsedilen.

⁸⁵Y. v. Slovenya, yukarıda bahsedilen, Bölüm 103.

⁸⁶Durmaz, yukarıda bahsedilen, Bölüm 55.

⁸⁷P.M. v. Bulgaristan, yukarıda bahsedilen, Bölüm 66; Y. v. Slovenya, yukarıda bahsedilen, Bölüm 99.

⁸⁸Bakınız örneğin İstanbul Sözleşmesinin Gerekçesi der ki: "Kadına yönelik şiddet alanında önemli standartlar belirleyen Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin büyüyen içtihatlarını dikkate alarak"

Seçmeli Kaynakça

K. Anderson	Kadınlara yönelik şiddet: Uluslararası insan hakları hukukunda zararlı "erkekliklere" karşı devletin sorumlulukları <i>Violence against women: State responsibilities in international human rights law to address harmful 'masculinities'</i>
H. Askola	Avrupa Birliği'nde cinsel sömürü için kadın ticaretine yasal tepkiler, Hart Yayıncılık 2007 <i>Legal responses to trafcking in women for sexual exploitation in the European Union, Hart Publishing 2007</i>
A. Byrnes/E. Bath	Kadınlara Karşı Şiddet, Durum Tespiti Zorunluluğu ve Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşmenin Seçmeli Protokolü – Yakın Zamanda gelişmeler, (2008) 8 HRLR 517-533 <i>Violence against women, the obligation of due diligence, and the Optional Protocol to the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women - Recent Developments, (2008) 8 HRLR 517-533</i>
H. Charlesworth/ C. Chinkin	Uluslararası Hukukun Sınırları: Feminist Bir Analiz, Manchester Üniversitesi Baskı 2000 <i>The Boundaries of International Law: A Feminist Analysis, Manchester University Press 2000</i>
A. Di Stefano	Cinsiyet konuları ve uluslararası yasal standartlar, Editpress 2010 <i>Gender issues and international legal standards, Editpress 2010</i>
A. Edwards	Uluslararası İnsan Hakları Hukuku kapsamında Kadınlara Yönelik Şiddet, Cambridge Üniversitesi Baskı 2013 <i>Violence against Women under International Human Rights Law, Cambridge University Press 2013</i>
M.A. Freeman/ C. Chinkin/ B. Rudolf (eds.)	Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması hakkında BM Sözleşmesi: Bir Yorum, Oxford Üniversitesi Yayınevi 2013 <i>The UN Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women: A Commentary, Oxford University Press 2013</i>
A. Hellum/ H. Sinding Aasen (eds.)	Kadınların İnsan Hakları: Uluslararası, Bölgesel ve Milli Hukuk'ta CE-DAW, Cambridge Üniversitesi Baskı 2013 <i>Women's Human Rights: CEDAW in International, Regional and National Law, Cambridge University Press 2013</i>

<i>K. Knop</i>	Toplumsal Cinsiyet ve insan hakları, Oxford Üniversitesi Baskı 2004 <i>Gender and human rights, Oxford University Press 2004</i>
<i>R. J.A. McQuigg</i>	Uluslararası İnsan Hakları Hukuku ve Aile içi Şiddet, Routledge 2013 <i>International Human Rights Law and Domestic Violence, Routledge 2013</i>
<i>R. J.A. McQuigg</i>	Avrupa Konseyi Sözleşmesi Kadına Yönelik Şiddet, aile içi şiddetle ilgili olarak, hangi potansiyele sahiptir? (2012) 16 IJHR 947- 962 <i>What potential does the Council of Europe Convention on Violence against Women hold as regards domestic violence, (2012) 16 IJHR 947-962</i>
<i>B. Meyersfeld</i>	Aile içi Şiddet ve uluslararası hukuk, Hart Yayıncılık 2012 <i>Domestic violence and international law, Hart Publishing 2012</i>
<i>I. Radacic</i>	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği İçti-hadı, (2008) 19 EJIL 841-857 <i>Gender Equality Jurisprudence of the European Court of Human Rights, (2008) 19 EJIL 841-857</i>
<i>N. Reilly</i>	Kadınların İnsan Hakları, Polity Press 2009 <i>Women's Human Rights, Polity Press 2009</i>
<i>I. Westendorp/ R. Wolleswinkel (eds.)</i>	Aile alanı dahilinde şiddet, Intersentia 2005 <i>Violence in the domestic sphere, Intersentia 2005</i>

” Kadınlar ve erkekler arasındaki süregelen eşitsizlikler, toplumsal cinsiyet yanlılığı ve klişeler, kadın ve erkeklerin adalete eşitsiz erişimiyle sonuçlanıyor

Avrupa Konseyi Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Stratejisi 2014-2017

Bu çeviri Avrupa Birliği ile Avrupa Konseyi Ortak Projesinin fonları kullanılarak hazırlanmıştır. Burada ifade edilen görüşler hiçbir şekilde Avrupa Birliğinin resmi görüşünü yansıtmamaktadır.

Avrupa Birliği üye ülkeleri bilgi, kaynak ve geleceklelerini birleştirmeye karar vermiştir. Bu ülkeler, birlikte, kültürel çeşitlilik, hoşgörü ve bireysel özgürlükleri korurken, istikrar, demokrasi ve sürdürülebilir kalkınma bölgesi oluşturmuşlardır. Avrupa Birliği, bu kazanımları ve değerlerini sınırları ötesindeki ülkeler ve insanlarla da paylaşmaya kararlıdır.

www.europa.eu

Avrupa Konseyi Avrupa kıtasının önde gelen insan hakları kuruluşudur. Kuruluş, Avrupa Birliği'ne üye tüm ülkeler dahil olmak üzere 46 üye ülkeden oluşmaktadır. Tüm Avrupa Konseyi üyeleri insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğünü korumaya yönelik Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini imzalamıştır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Sözleşmenin üye ülkelerdeki uygulamasını denetler.

www.coe.int

Bu çeviri Avrupa Birliği ortaklığıyla finanse edilmiştir

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE